

CYMELIA ZE STAREJ SZAFY

Z pamiętników Soplicy
Henryka Rzewuskiego

ze zbiorów
Biblioteki Publicznej
im. Marii Konopnickiej
w Suwałkach

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

WSTĘP

W wydanym w 1862 roku dziewiątym tomie „Encyklopedii powszechnej” Orgelbranda czytamy:

Gawęda: pierwotnie wyraz ten oznaczał paplanie niewiele wartości mające. W późniejszych czasach, w gawędzie szlacheckiej przechowały się ważne podania i tradycje narodowe, które starcy młodemu pokoleniu przekazywali¹.

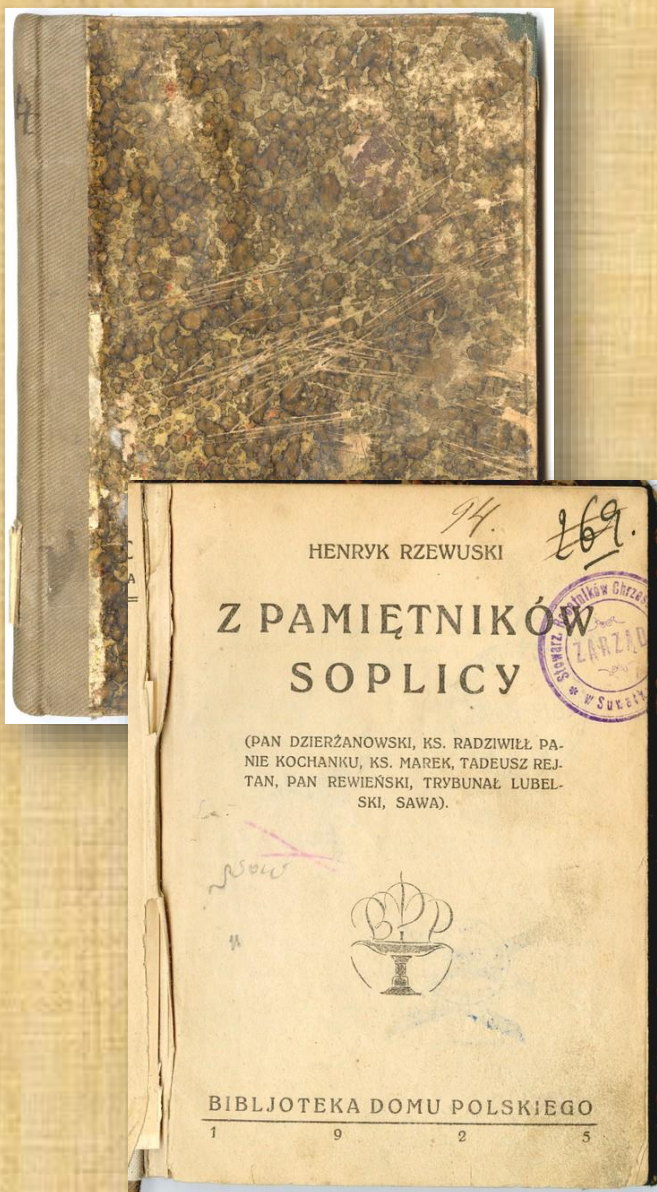
W 1930 roku „Wielka ilustrowana encyklopedia powszechna” Wydawnictwa <<Guttenberga>> podaje, iż: **gawęda** w XVI i XVII w. oznaczała „bajdę”, później poufałą pogadankę i nazwę podobnego utworu literackiego zdomowionego w literaturze polskiej (...) na wysoki stopień artyzmu wyniesionego przez Rzewuskiego w „Pamiętnikach Soplicy”².

Tym razem pragniemy właśnie zachęcić do sięgnięcia po zbiór owych gawęd autorstwa Rzewuskiego, a przy okazji wpleść w naszą prezentację kolejny wątek związany z historią dawnych Suwałk.

Zapraszamy i polecamy.

¹ Encyklopedyja Powszechnia. T. 9, (Flem. – Glin.), Warszawa 1862, s. 666.

² Wielka ilustrowana encyklopedia powszechna. T. 5, Kraków [1930], s. 193.

RZEWUSKI, Henryk (1791-1866) | G. Z. |

Z pamiętników Soplisy / Henryk Rzewuski.

Warszawa : Ignacy Płazewski, 1925. - 118, [1] s. ; 17

cm

(Biblioteka Domu Polskiego ; t. 7)

Zawiera : Pan Dzierżanowski ; Ks. Radziwiłł, Panie Kochanku ; Ks. Marek ; Tadeusz Rejtan ; Pan Rewieński ; Trybunał Lubelski ; Sawa.

Gawęda szlachecka

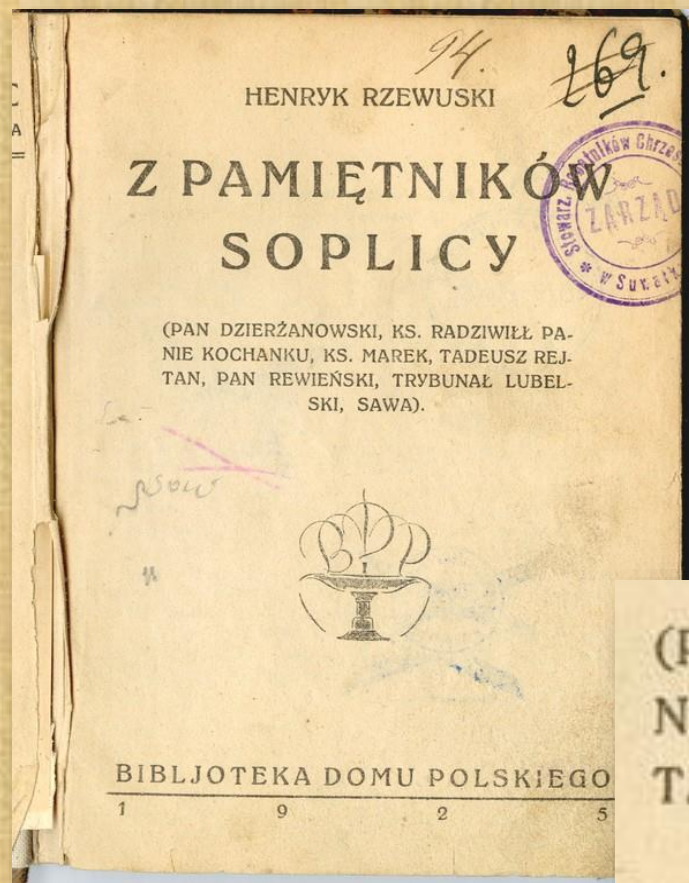
821.162.1-3

Nr inw.: 002-028745-00-0

W grudniu 2014 roku do zasobów czytelni Biblioteki Publicznej im. Marii Konopnickiej w Suwałkach wpisano zbiór opowiadań (gawęd) Henryka Rzewuskiego „Z pamiętników Soplisy”.

Książka w 2019 roku została zdigitalizowana i obecnie, oprócz tradycyjnej papierowej formy, udostępnia ją również elektronicznie Podlaska Biblioteka Cyfrowa pod adresem:

<http://pbc.biaman.pl/dlibra/results?action=SearchAction&skipSearch=true&mdirids=&server%3Atype=both&tempQueryType=-3&encode=false&isExpandable=on&isRemote=off&roleId=-3&queryType=-3&dirids=1&rootid=&query=Rzewuski%2C+Henryk+%5C%281791%5C-1866%5C%29&localQueryType=-3&remoteQueryType=-2> [Dostęp: 2020.03.11].

Zbiór „Z pamiętników Soplicy” to siedem samodzielnych gawęd – opowieści, które po pierwsze łączy postać narratora - Seweryna Soplicy, po drugie zaś czas, w którym zostały osadzone, a więc okres Rzeczypospolitej Szlacheckiej. Jak czytamy we wstępie *gawędy włożone w usta starego szlachcica-konfederata barskiego odtwarzają wychowanie, obyczaje, wady, nałogi, myśli i uczucia ówczesnego świata szlacheckiego, jego przywileje, moralność i prawodawstwo, walki, zabawy i ubiory*³.

(PAN DZIERŻANOWSKI, KS. RADZIWIŁŁ PANIE KOCHANKU, KS. MAREK, TADEUSZ REJTAN, PAN REWIEŃSKI, TRYBUNAŁ LUBELSKI, SAWA).

³ H. Rzewuski, *Z pamiętników Soplicy*, Warszawa 1925, s. [5].

O AUTORZE PAMIĘTNIKÓW...

Źródło: Album biograficzne zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX. T. 2, red. Sz. Askenazy i in., Warszawa 1903.

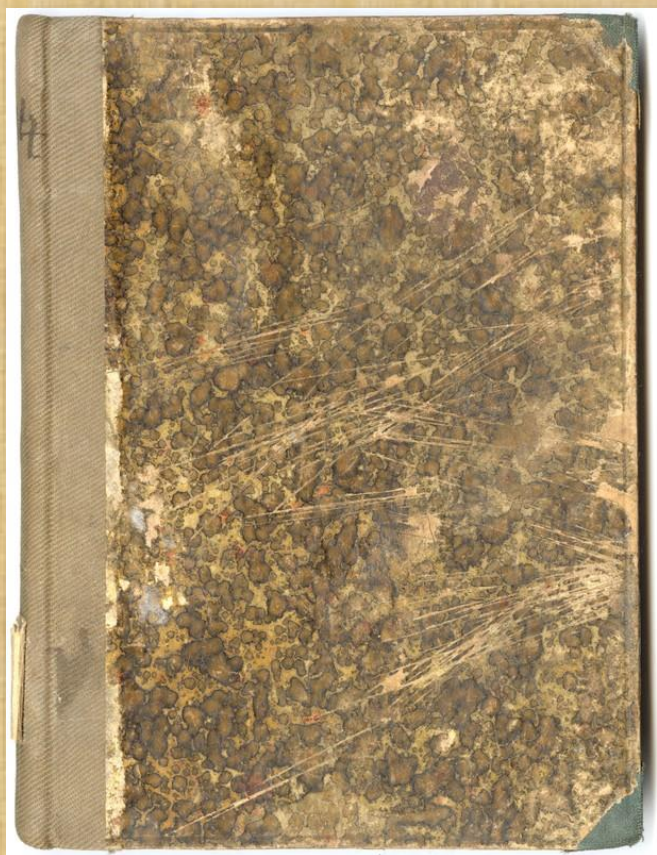
Henryk Rzewuski (1791-1866) – polski pisarz, publicysta, wolnomularz. Konserwatysta, zwolennik ugodowej polityki wobec Rosji carskiej. Pochodził z rodziny magnackiej.

Określany mianem *ojca gawędy szlacheckiej* jako gatunku literackiego. Wydawał swoje utwory pod pseudonimem Jarosz Bejła. Twierdził, że został pisarzem dzięki Adamowi Mickiewiczowi, który namówił go, by zaczął spisywać opowiadane przez siebie gawędy. Poeta był nimi zachwycony. Jeszcze po latach, kiedy wspominał Rzewuskiego, co zanotowała córka Mickiewicza, Maria Gorecka, powtarzał, że: „wszelkie pisma autora przewyższała jego rozmowa, w której z żywym dowcipem łączyły się zasoby ogromnej pamięci i zdumiewającej znajomości historii polskiej, stosunków i obyczajów krajowych.

Obok dat i szczegółów, znał Rzewuski herby, przydomki i koligacje wszystkich domów szlacheckich całej Polski, zaczynając od pałaców magnackich, a kończąc na zaściankach

ukrytych w najbardziej zapadłych stronach. A pamięci tej, która pozorem prawdy dziejowej zabarwiała nieraz własne jego pomysły, dawał co chwila dowody tam nawet, gdzie wiele się ich nie można było po nim spodziewać”. Opinia Mickiewicza pozwala lepiej zrozumieć zasadność popularnego wówczas na Litwie przysłowia: „Z Chreptowiczem żyć, z Radziwillem pić, z Ogińskim jadać, z Rzewuskim gadać”⁴.

⁴ B. Oleksowicz, Henryk Rzewuski, <https://literat.ug.edu.pl/autors/rzewus.htm> [Dostęp: 2020.03.04].

17 cm

12 cm

Książkę wydano w niedużym, poręcznym formacie (12x17 cm).

Oprawa introligatorska, półpłócienna - okładka twarda tekturowa, dodatkowo oklejona papierem marmurkowym (marmoryzowanym), grzbiet i narożniki płócienne. Blok książki szyty, połączony z okładką taśmą płócienną i wyklejkami.

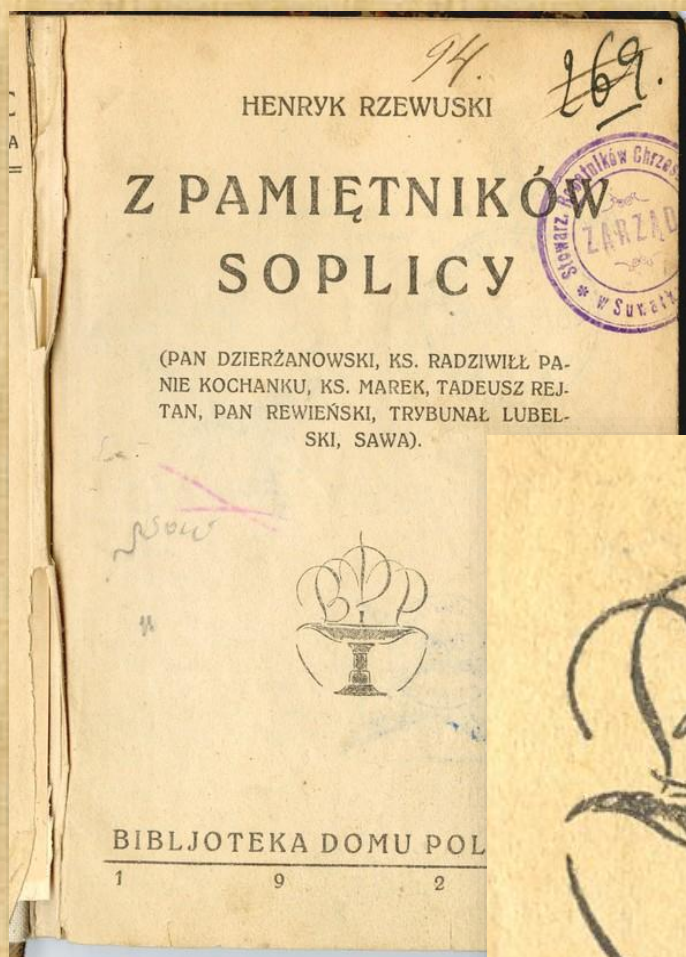
CIEKAWOSTKA:

Papiery marmurkowe znamy głównie z opraw książek – są stosowane na okładkach książek i wewnątrz nich, jako wyklejki⁵.

Marmuryzowanie zawdzięcza swoją nazwę próbie stworzenia imitacji marmuru na papierze oraz odtworzenia wzoru kamienia na formie stosunkowo nietrwalej, jaką jest papier⁶.

⁵ J. Grochocki, *Blog introligatorski czyli wszystko o książkach*, <http://blog-introligatorski.pl/ebru-papiery-marmurkowe/> [Dostęp: 2020.03.04].

⁶ P. Bereziuk, *Papiery marmurkowe*, <https://artpaper.pl/kim-jestem/papiery-marmurkowe-2/> [Dostęp: 2020.03.04].

Na stronie tytułowej znalazły się dane dotyczące autora, tytułu, wydawcy i roku publikacji książki.

Umieszczono tu również sygnet wydawcy czyli Biblioteki Domu Polskiego ze stylizowanymi literami BDP.

Biblioteka Domu Polskiego działała w okresie międzywojennym w Warszawie (przy ulicy Nowowiejskiej i Marszałkowskiej).

Ta pozycja zmieści się w każdym budżecie domowym!

„Książka, to przyjaciel! Smutne jest życie bez przyjaciela, smutne jest życie bez książki! A dom bez książek — to ciemna jaskinia”.

Chcąc umożliwić każdemu posiadanie własnych książek i własnej domowej biblioteki, „Biblioteka Domu Polskiego” wydaje za rekordowo niską cenę **40 groszy** tom w niczem nie ustępujący wydawnictwom droższym.

Biblioteka Domu Polskiego wydaje co dziesięć dni tom, zawierający do 180 stron druku w trójbarwnej, efektownej a trwałej okładce.

Biblioteka Domu Polskiego wydaje tylko nieprzemijającej wartości utwory autorów polskich i obcych, uwzględniając jednak przede wszystkim pisarzy polskich.

Biblioteka Domu Polskiego dotychczas wydała 15 tomów następujących autorów: I. J. Kraszewskiego, Winc. Kosiakiewicza, M. Rodziewiczównę, A. Ossendowskiego, Henryka Rzewuskiego, Wołodego Skiby, Mieczysława Smolarskiego, Andrzeja Struga, Wincentego Rapackiego, Edwarda Słoińskiego i innych.

W przygotowaniu utwory: Kazimierza Przerwy-Tetmajera, K. Laskowskiego (Ela), Artura Gruszeckiego, T. Jeża, M. Wierzbńskiego, J. Maciejowskiego, Z. Kaczowskiego, J. Korzeniowskiego i innych.

Prenumeratorzy nasi dojdą mogą z czasem do posiadania wartościowej biblioteki domowej za nadzwyczaj niską cenę, nie uszczuplającą w niczem ich budżetu domowego, gdyż prenumerata wynosi: kwartalnie (za 9 tomów) 3 zł. 60 gr., półrocznie (za 18 tomów) 7 zł. 20 gr., rocznie (za 36 tomów) 14 złotych.

Wysyłający prenumeratę mogą otrzymać komplety od pierwszego tomu.

Wpłacający prenumeratę roczną (14 złotych) otrzymają w listopadzie b. r. ozdobną szafkę na 100 książek Biblioteki Domu Polskiego, darmo. — Szafka ta, w zakopiańskim utrzymaniu stylu, będzie naprawdę ozdobą każdego domu.

Prenumeratę wpłacać należy na konto czekowe P.K.O. 9779, (Biblioteka Domu Polskiego — Warszawa, Nowowiejska 27), lub przekazem pocztowym na powyższy adres.

Biblioteka Domu Polskiego, Warszawa, Nowowiejska 27.

Źródło: „Ilustrowany Kuryer Codzienny” 1925, nr 157, z dn. 9 czerwca.

⁷ Synem Ignacego Płażewskiego był Jerzy Płażewski znany krytyk filmowy.

Na łamach krakowskiego „Ilustrowanego Kuriera Codziennego”, wydanie z czerwca 1925 roku, pojawiła się reklama wydawnictwa jak też serii wydawniczej Biblioteki Domu Polskiego.

Redaktorem i wydawcą serii był Ignacy Płażewski⁷ (1899-1977) – honorowy członek Związku Polskich Artystów Fotografików, wydawca, historyk, fotograf. Organizator łódzkiego oddziału Polskiego Towarzystwa Fotograficznego, autor publikacji z dziedziny fotografii.

Kariere wydawcy porzucił w czasie II wojny światowej, wówczas to zajął się profesjonalnie fotografią. Jest autorem cenionego opracowania monograficznego „Spojrzenie w przeszłość polskiej fotografii” (wznowienie pt. „Dzieje polskiej fotografii : 1839-1939” ukazało się w 2003 r.).

Biblioteka Domu Polskiego rozpoczęła działalność wydawniczą w styczniu 1925 roku.

Pierwsza wówczas Biblioteka Domu Polskiego wystąpiła z tanią książką w cenie 65 groszy za tom, a pierwszymi autorami, których B. D. P. w tak tanim wydaniu drukowała, byli: Kraszewski, Rodziewiczówna, Ossendowski, Kosiakiewicz, Strug, Przerwa-Tetmajer, a potem już prawie wszystkie najwybitniejsze nazwiska współczesnej Polski literackiej przewijają się aż po dzień dzisiejszy w katalogach i prospektach B. D. P. W „Bibliotece” też można znaleźć często utwory zapomniane, nieznane dzisiejszemu pokoleniu zupełnie, autorów polskich poprzedniej epoki. Dążeniem B. D. P. jest właśnie zgrupowanie w swoim wydawnictwie wszystkich najwybitniejszych autorów polskich dzisiejszych i wczorajszych dni.

Dotychczas B. D. P. wydała 138 tomów beletrystyki w ogólnym niezwykle dużym nakładzie 1,936,000 egz., a nakłady poszczególnych książek niejednokrotnie osiągały 30 tysięcy egz. nakładu.

Większość książek przez B. D. P. wydanych jest już wyczerpana, te zaś, które znajdują się jeszcze na składzie w B. D. P., lub składach głównych „Ruchu”, „Domu Książki Polskiej” i „Gebethnera i Wolffa”, — pomieszczone są w niniejszym katalogu.

Biblioteka Domu Polskiego (działająca od stycznia 1925 r.) jako pierwsza na ówczesnym rynku wydawniczym zapoczątkowała wydawanie taniej książki w cenie 65 groszy za tom, a pierwszymi autorami, których B. D. P. w tak tanim wydaniu drukowała, byli: Kraszewski, Rodziewiczówna, Ossendowski, Kosiakiewicz, Strug, Przerwa-Tetmajer⁸.

Wśród wydanych tytułów znalazły się między innymi:

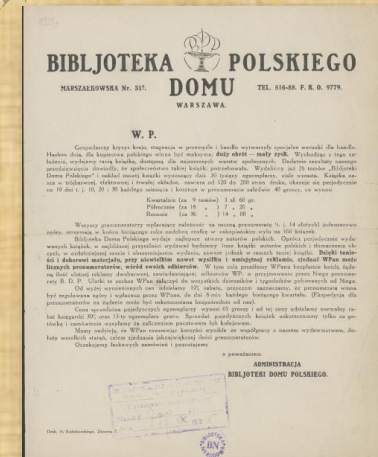
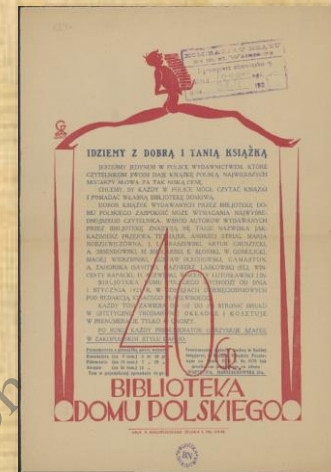
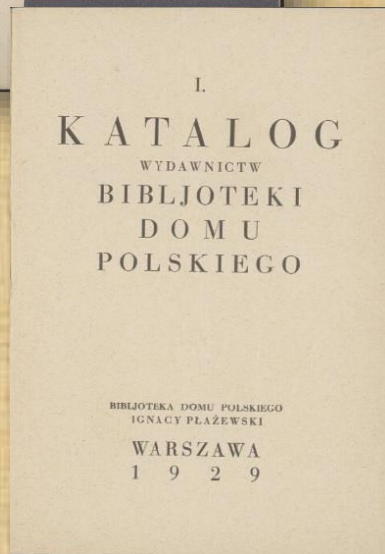
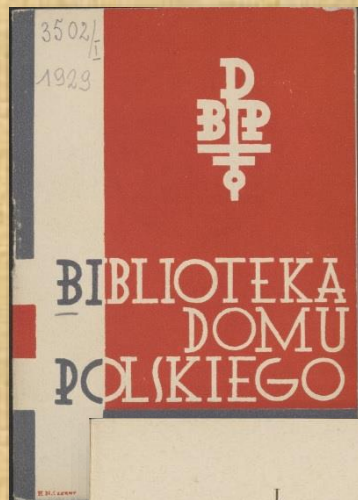
Pamiętnik Mroczka (J. I. Kraszewski),

Dwie modlitwy (A. Szymański),

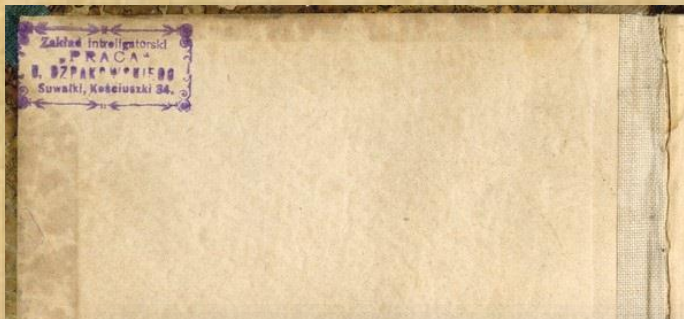
Ryngraf. Złota dola (M. Rodziewiczówna),

Po szerokim świecie (A. Ossendowski).

⁸ Zob.: wstęp do Katalogu wydawnictw Biblioteki Domu Polskiego, Warszawa 1929, s. 3.

Firma prowadzona przez Ignacego Pławewskiego aktywnie reklamowała swoją działalność zamieszczając informacje zarówno na łamach prasy, jak też wydając krótkie ulotki i katalogi swoich publikacji.

Jak wspomniano, okładki książki wykonano w zakładzie introligatorskim. Przygotowała je suwalska pracownia – Zakład introligatorski „Praca” kierowany przez B. Szpakowskiego.

Firma istniała już przed I wojną światową, w okresie międzywojennym miała swoją siedzibę przy ulicy Kościuszki.

**Przedwojenny
Zakład introligatorski
„PRACA”**
wznówił przyjmowanie obatalun-
ków introligatorskich i galan-
teryjnych.
B. Szpakowski — Kościuszki 50.

Reklama firmy B. Szpakowskiego w „Dzienniku Suwalskim” 1926, nr 60, s. 4,
<http://pbc.biaman.pl/Content/10313/Dziennik%20Suwalski%20nr%2060%203%20maja%201926%20str%201%20-%204.pdf> [Dostęp: 2020.01.30].

Interesujące wydają się znaki własnościowe widoczne na kartach książki. Już na wyklejce znalazła się okrągła fioletowa pieczęć, która pojawia się również na dalszych stronach publikacji.

a odkad mam kawał własnej ziemi, co rok egzekwie
mu sprawuję. Niezadługo po śmierci marszałka wy-
prawili mnie Moskale do Kazania z JW, wojewod-
cem wołyńskim i z innymi jeńcami; a Bóg świadek,
że mniej czułem stratę wolności, niż, że ojczyzna
nie będzie się już cieszyć tak dzielny i pocziwmy
synem, jakim był pan Sawa.

Czas odnowić prenumeratę na drugi kwartał!

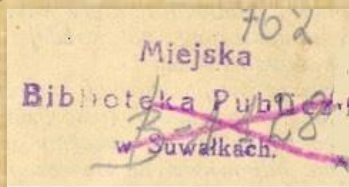
W razie nieodnowienia prenumeraty do dn. 5 kwietnia b. r.
wysyłka książek zostanie wstrzymana.

Jednak dopiero ostatnia strona „Z pamiętników Soplicy” daje informację o wędrownkach jakie odbyła książka Rzewuskiego.

Mamy tu, można by rzec, kumulację znaków własnościowych świadczących o przynależności książki do różnych zasobów bibliotecznych. Na podstawie tych danych stwierdzamy, iż publikacja trafiła do biblioteki prowadzonej przez suwalski oddział Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, potem zaś (już po II wojnie światowej) zasilila księgozbiór suwalskiej Biblioteki Publicznej im. Marii Konopnickiej, przy czym należy zauważyć, że Miejska Biblioteka Publiczna dopiero w latach 60. XX wieku otrzymała imię Marii Konopnickiej.

Stowarzyszenie Robotników
Chrześcijańskich.
Zarząd w Suwałkach

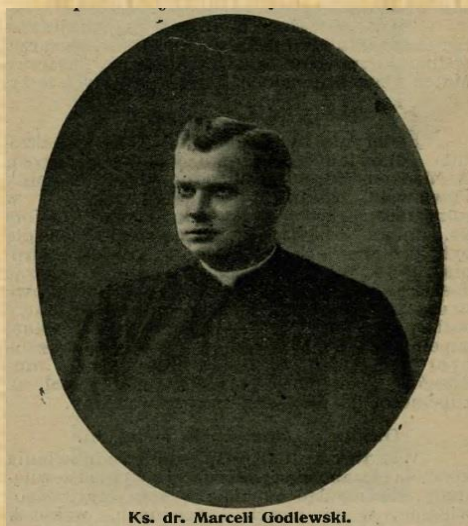
Miejska Biblioteka Publiczna w Suwałkach

Zbiory Specjalne Wojewódzkiej
Biblioteki Publicznej w Suwałkach

Czytelnia Biblioteki Publicznej
im. Marii Konopnickiej w Suwałkach

Źródło: M. Godlewski, *Kościół św. Marcina : opis historyczny z 17 rysunkami w tekście*, Warszawa 1914, s. 18.

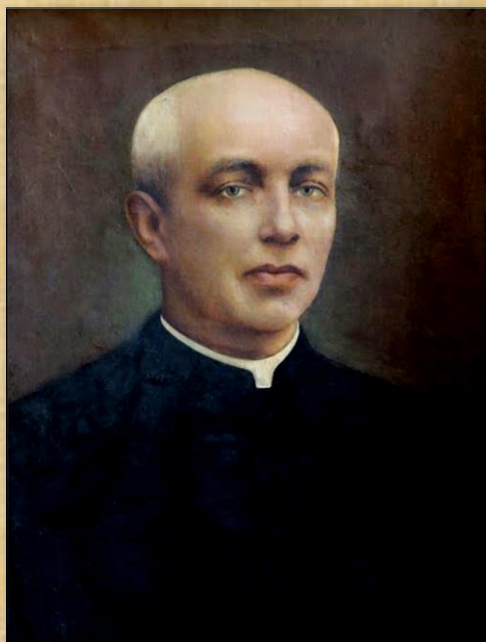
Historia **Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich** w Królestwie Polskim sięga roku 1905. Za jego twórcę i propagatora należy niewątpliwie uznać ks. Marcelego Godlewskiego. Urodzony w 1865 roku w Turczynie k. Łomży, w 1886 r. ukończył sejneńskie seminarium duchowne, po czym w 1888 r. przyjął święcenia kapłańskie i rok później wyjechał do Rzymu, by studiować teologię i w 1893 r. obronić doktorat. To właśnie będąc w Rzymie zetknął się z *myślą chrześcijańsko-społeczną, którą postanowił rozwinąć w kraju*⁹. Po powrocie do kraju pełnił posługę kapłańską m. in. w warszawskich parafiach. W 1906 roku opracowano statut (jego autorem był prawdopodobnie ks. Jerzy Matulewicz)¹⁰ SRCh stwierdzający, iż jednym z priorytetowych celów stowarzyszenia będzie *podniesienie stanu robotniczego pod względem religijno-moralnym, umysłowym, społecznym, materialnym i narodowym*¹¹. SRCh miało charakter bezpartyjny, zabraniano agitacji partyjno-politycznej. Do stowarzyszenia oprócz robotników mogli należeć także rzemieślnicy, pracownicy handlu, sprzedawcy oraz pracownicy rolni zarówno płci męskiej, jak i żeńskiej.

⁹ R. Bender, Godlewski [w:] *Encyklopedia katolicka*. T. 5, Fabbri-Górzyński, Lublin 1989, szp. 1230.

¹⁰ Zob.: *Historia katolicyzmu społecznego w Polsce 1832-1939*, red. C. Strzeszewski, Warszawa 1981, s. 220.

¹¹ W. Guzewicz, *Stowarzyszenie Robotników Chrześcijańskich na terenach północno-wschodniej Polski*, „Studia Elckie” 2006, t. 8, s. 114.

Jak pisał ks. Wojciech Guzewicz, cele organizacji miano realizować poprzez m. in. organizowanie biur pośrednictwa pracy, instytucje samopomocy i kooperacyjne, kasy zapomogowe i oszczędnościowo-pożyczkowe, szkoły, domy robotnicze, biblioteki i czytelnie¹². *Działalność SRCH realizowana była zasadniczo na trzech płaszczyznach, a mianowicie oświatowej, religijnej i spółdzielczej*¹³.

Założycielem (w 1918 r.) suwalskiego koła Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich był ksiądz Stanisław Szczęsnowicz – duchowny, poseł na Sejm Ustawodawczy w l. 1919-1922, działacz regionalny związany od urodzenia z ziemią augustowsko-suwańską (urodził się w Augustowie w 1867 r., uczył m.in. w Suwałkach i Sejnach, zmarł w Łomży w 1944 r.) .

Ks. Stanisław Szczęsnowicz ok. 1921 r.,

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw_Szcz%C4%99snowicz#/media/Plik:Szczesnowicz.png

[Dostęp: 2020.03.11].

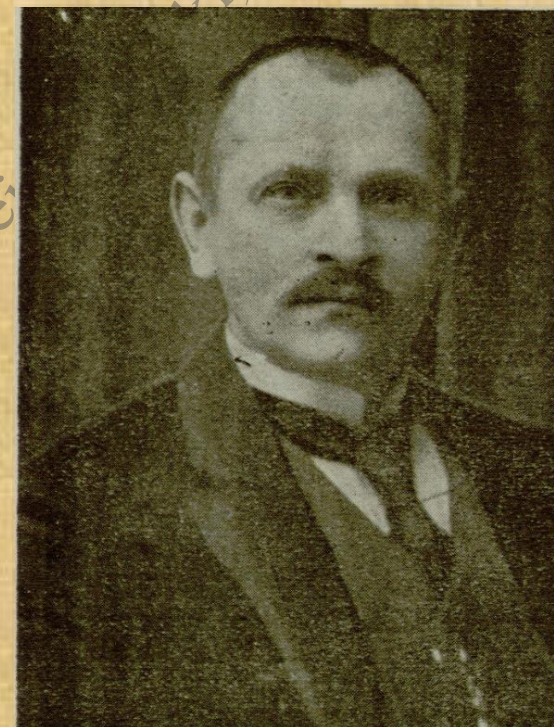
¹² W. Guzewicz, *Stowarzyszenie Robotników Chrześcijańskich*, s. 115.

¹³ Tamże, s. 119.

Jak czytamy w monografii poświęconej historii Suwałk *Ruch chrześcijańskiej demokracji odrodził się w Suwałkach* wraz z utworzeniem w listopadzie 1918 roku *Stowarzyszenia Robotników Chrześcijan*. Na jego czele [tego ruchu] stanął *Stanisław Ciecierski*¹⁴ urodzony ok. 1864 r. przemysłowiec, cukiernik.

SRCh miało swoją siedzibę (dzierżało lokal) przy ul. Rynek, obecnie ul. Noniewiczza - budynek Suwalskiego Ośrodka Kultury¹⁵. Jednak w końcu 1929 roku dzierżawę stowarzyszeniu wymówiono przekazując lokal Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny.

Dzięki inicjatywie Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich w Suwałkach działał m. in. Chrześcijański Uniwersytet Robotniczy, biuro pośrednictwa pracy, kasa zapomogowo-pożyczkowa, biblioteka. Ze zbiorów tej właśnie biblioteki pochodzi egzemplarz „Z pamiętników Soplicy” Henryka Rzewuskiego.

Stanisław Ciecierski

Źródło: *Jednodniówka* wydana z okazji 50-letniego jubileuszu istnienia Ochotniczej Straży Pożarnej w Suwałkach w dniu 17 maja 1931 r., Suwałki 1931.

¹⁴ *Suwałki : miasto nad Czarną Hańczą*, red. J. Kopciał, Suwałki 2005, s. 339.

¹⁵ Tamże, s. 389.

BIBLIOGRAFIA

- Bereziuk P., *Papiery marmurkowe*, <https://artpaper.pl/kim-jestem/papiery-marmurkowe-2/> [Dostęp: 2020.03.04].
- „Dzienniku Suwalskim” 1926, nr 60, <http://pbc.biaman.pl/Content/10313/Dziennik%20Suwalski%20nr%2060%203%20maja%201926%20str%201%20-%204.pdf> [Dostęp: 2020.01.30].
- *Encyklopedia katolicka*. T. 5, Fabbri-Górzyński, Lublin 1989.
- *Encyklopedia powszechna*. T. 9, (Flem. – Glin.), Warszawa 1862.
- Gajewski S., *Spoleczna działalność duchowieństwa w Królestwie Polskim 1905-1914*, Lublin 1990.
- Gall A. *Gawęda jako medium literackie polityki pamięci: Pamiątki Soplicy Henryka Rzewuskiego*, „Śląskie Prace Filologiczne. Seria Filologia Polska” 2008, nr 6.
- Grochocki J., *Blog introligatorski czyli wszystko o książkach*, <http://blog-introligatorski.pl/ebru-papiery-marmurkowe/> [Dostęp: 2020.03.04].
- Guzewicz W., *Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej w II Rzeczypospolitej*, Lublin 2003.
- Guzewicz W., *Stowarzyszenie Robotników Chrześcijańskich na terenach północno-wschodniej Polski*, „Studia Elckie” 2006, nr 8.
- *Historia katolicyzmu społecznego w Polsce 1832-1939*, red. C. Strzeszewski, Warszawa 1981.
- Oleksowicz B., *Henryk Rzewuski*, <https://literat.ug.edu.pl/autors/rzewus.htm> [Dostęp: 2020.03.04].
- Rzewuski H., *Z pamiętników Soplicy*, Warszawa 1925.
- *Studia i materiały do dziejów Suwalszczyzny*, red. J. Antoniewicz, Białystok 1965.
- *Suwałki : miasto nad Czarną Hańczą*, red. J. Kopciał, Suwałki 2005.
- Trzaskalik T., *Ksiądz Stanisław Szczęsnowicz - kapłan i polityk*, „Rocznik Augustowsko-Suwalski” 2008, t. 8.
- *Wielka ilustrowana encyklopedia powszechna*. T. 5, Kraków [1930].

Zapraszamy do korzystania z naszych zbiorów

Biblioteka Publiczna
im. Marii Konopnickiej
ul. Emilii Plater 33 A
16-400 Suwałki

<http://bpsuwalki.pl>
czytelnia@bpsuwalki.pl
digi@bpsuwalki.pl
tel. 87 565-62-46